

מסכת מועד קטן – שיעור י"ג

ביאור המחלוקת בענין התראת מנכש ומשקה מים לזרעים

אליעזר דיינה, ediena@torontotorah.com

א. עיין תוס'

ב. שו"ת אורח משפט אורח חיים סימן קנד

י"ל דאזלי בפלוגתא דרבה ור"י בריש מו"ק = מועד קטן = מנכש ומשקה מים לזרעים משום מאי מתרינן ביה רבה אמר משום חורש דמה דרכו של חורש לרפויי ארעא האי נמי מרפי ארעא, ר"י אמר משום זורע מה דרכו של זורע לצמוחי פירי ה"נ מצמח פרי, דמבואר דפליגי אי אזלי' בדמיון מלאכות בתואר איך שהפעולה נעשית בשבילה דהיינו רפויי ארעא בנ"ד או דאזלינן בתר התכלית שהמלאכה נעשית בשבילה, דהיינו לצמוחי פרי, וכבר תכבו בזה המפר', והרי הוא מבואר בדברי הגמ' עצמה

ג. ריטב"א כאן

איתמר המנכש וכו' אמר רבה כוותי דידי מסתברא וכו'. פ"ל מר אזיל בתר השתא ומר אזיל בתר בסוף ומהאי לישנא פרישו לנא דפליגי ולא מצי למימר דמר אמר חזא ומר אמר חזא ולא פליגי, והיינו דפריך עליהו אביי וכי תימא דכל היכא דכי עביד תרתי מחייב תרתי כי עביד להו בחזא מלאכה לא מחייב אלא חזא והאמר רב כהנא לענין שבת זמר וצריך לעצים חייב שתי חטאות משום קוצר ומשום נוטע...

ד. שפת אמת כאן

א"ל אביי לדידך קשיא לר"י קשיא כו' נראה לבאר הסוגיא דרבה ור"י פליגי מה העיקר יותר באלו הב' מנכש ומשקה, רבה סבר דמרפי ארעא עיקר ובטל תועלת הצמיחה לתיקון האדמה, ור"י ס"ל דצמיחה עיקר ובטל תועלת הריפוי, ואביי מקשה אתרוייהו דס"ל דאית בהו ב' הפעולות והיכא דאיכא ב' הפעולות לכו"ע חייב שתים והיינו דאמר בלשון שלילה וכ"ת וכו'...

ה. סנהדרין דף מ עמוד ב – דף מא עמוד א

אמר עולא: מניין להתראה מן התורה - שנאמר ואיש אשר יקח את אחתו בת אביו או בת אמו וראה את ערותה, אטו בראיה תליא מילתא? אלא עד שיראוהו טעמו של דבר, אם אינו ענין לכרת תנהו ענין למלקות. דבי חזקיה תנא: אוכי יזד איש על רעהו להרגו בערמה - שהתרו בו, ועדיין הוא מזיד. דבי רבי ישמעאל תנא: בהמצאים אתו מקשש עצים - שהתרו בו ועדיין הוא מקושש. דבי רבי תנא: געל דבר אשר ענה - על עסקי דיבור. וצריכא, דאי כתב רחמנא אחתו הוה אמינא: חייבי מלקות - אין, חייבי מיתות - לא, כתב רחמנא כי יזד, ואי כתב רחמנא וכי יזד הוה אמינא: הני מילי - סייף דקיל, אבל סקילה דחמורה - אימא לא, צריכא. ותרתו בנסקלין למה לי? - לרבי שמעון - לאתויי נשרפין, לרבנן - מילתא דאתיא בקל וחומר טרח וכתב לה קרא. ולכתוב רחמנא בנסקלין, וליתו הנך וליגמרו מיניה! - הכא נמי: מילתא דאתיא בקל וחומר טרח וכתב לה קרא.

ו. תלמוד בבלי מסכת שבת דף קב עמוד ב

והמסתת. מסתת משום מאי מיחייב? רב אמר: משום בונה, ושמואל אמר: משום מכה בפטיש.

ז. מנחת חינוך פרישת יתרו מצוה לב

והנה כל הל"ט מלאכות הן בכלל לאו זה דל"ת [לא תעשה] כל מלאכה ואם עשה א' ממלאכות אלו לפמש"ל [לפי מה שכתבנו לעיל] כ"פ [כך פירשתי] בשם רש"י שבועות ד"כ [דף כ] דצריך להתרות בו ממקרא של הלאו א"כ [אם כן] ה"נ [הכא נמי] צריך להתרות בו דעובר על הלאו דל"ת [לא תעשה] מלאכה אבל להתרות בו משום איזה מלאכה מהל"ט הוא עובר נראה דס"ל [דסבירא ליה] דא"צ [דאין צריך] משום איזה מלאכה דב"כ וב"כ [דבין כך ובין כך] איזה מלאכה שעושה עובר משום ל"ת [לא תעשה] מלאכה. אך לכאורה בשבת קל"ח מבואר שומר משום מאי מתרינן ביה ר"א [גירסתינו הוא רבה] משום בורר ר"ז [רבי זירא] אומר משום מרקד נראה דצריך להתרות בו ג"כ [ג"כ] משום איזה מלאכה שהוא עושה דאל"ה [דאם לאו הכי] מאי פליגי נימא דמתרינן משום לאו דמלאכה. אך ע' [עיין] תוס' שם ע"ג ע"ב [עמוד ב] ד"ה משום זורע כ' שם דוקא אם מתרינן בו משום מלאכה אחרת פטור דל"ה [דלא הוי] התראה כיון דמתרהו משום דבר שא"ד [שאינו דומה] לו סבור שהוא מלעיג בו ופטור אבל אם התרה בו סתם אל תשמר חייב עכ"ל [עד כאן לשוננו]. א"כ [אם כן] מבואר להדיא בדבריהם דוקא משום אחרת דסבור שמלעיג בו אבל אם מתרה בסתם משום לאו דמלאכה חייב אף דהתוס' כ' [כתבון] דאם התרו בו אל תשמר חייב נראה דעכ"פ [דעל כל פנים] צריך להזכיר לו המלאכה נראה דלאו דוקא אלא אפילו אם התרו בו סתם דזהו מלאכ' ואתה עובר על הלאו סגי כיון דאינו מלעיג בו מה"ת [מהיכי תיתי] לא יהיה התראה ודוקא אם א"ל [אמר ליה] משום אחרת הוא סבור שמלעיג עליו. אך התוס' ב"ק ד"ב [דף ב] ד"ה [דיבור המתחיל] לר"א כתבו ג"כ [גם כן] בתחלה כמ"ש [כמו שכתבון] בפכ"ג [בפרק כ"ג] דוקא אם התרו משום מלאכה אחרת נראה כמלעיג וכו'. אך כתבו עוד תי' דזה דמשני הש"ס הך דהוי במשכן וצריך להתרות התולד' בשם האב וכן כתב פ' הזורק א"כ [אם כן] משמע דצריך להתרות משום איזה מלאכה וכן התולדה בשם האב ואם התרו בו סתם דהוא מלאכה ואסור בשבת לא מהני ואפי' התרו משום התולדה ל"מ [לא מהני] וצ"ע [וצריך עיון] בזה. וער"מ [ועיין רמב"ם] פי"ב מה' סנהדרין כתב דהתראה הוא להתרות בו שהוא עבירה ושחייבים עליו מיתת ב"ד [בית דין] או מלקות ולא כתב אפילו התראה מאיזה לאו. אך אפילו לדעת רש"י מדוע לא יהני אם מתרים אפילו על תולדה סתם שהוא עבירה ועובר על לאו דלא תעשה מלאכה וחייבים עליו מב"ד [מבית דין] למה צריך לפרט שם האב אך בהתרו משום מלאכה אחרת ודאי א"ח [אינו חייב] דהוי כמלעיג אבל בהתרו בו סתם צ"ע [צריך עיון] וכן מד' הר"מ פ"ז שכתב מה הפרש יש בין האבות ובין התולדות אין ביניהם הפרש אלא לענין קרבן וכו' ולא כתב ג"כ [גם כן] דתולדה צריך להתרות משום האב נראה דא"צ [דאין צורך] להתרות בשם האב ע"כ [על כן] נראה דא"צ [דאין צורך] להתרות משום התולדה ג"כ [גם כן] רק סתם זה שאתה עושה הוא מלאכה וחייבים עליו ועוברי' משום לאו דל"ת [לא תעשה] כל מלאכה וצ"ע [וצריך עיון] רחב בענין זה. וערש"י שבת דקנ"ח [דף קנח] מבואר ג"כ [גם כן] בדבריו דאם התרו בו משום מלאכה אחרת לאו התראה הוא אבל אם התרו בו סתם מסתבר דהוי התראה וע' במ"ק ד"ב ע"ב גבי מנכש ומשקה מים לזרעי' משום מאי מתרינן בי' ר"א [עוד פעם, גירסתינו רבה] משום חורש ור"י [ורב יוסף] אמר משום זורע והנה להתו' פכ"ג [פרק כג] ג"כ [גם כן] הפשט דאי אתרו בו משום מלאכה אחרת אינה התראה כמו הפשט בשבת קל"ח גבי שומר משום מאי מתרינן וכו' ובתוד"ה [ובתוספות דיבור המתחיל] משום מאי כתבו וז"ל [וזה לשונם] דאין אדם לוקה ולא נהרג אלא בהתראה שמתרין בו לא תעש' הך איסור' כדמפקינן בסנהדרין ד"מ [דף מ] דצריך לפרש שם האיסור בהדיא

עכ"ל [עד כאן לשונם] ואיני מבין דאם מתרינן בו שזה חילול שבת ואסור משום שבת למה ל"ה [לא הוי] מפרש האיסור דזה הוא האיסור דאסור לעשו' מלאכה בשבת ולמה אינו די בהתראה כזו ומ"ש תוס' מסנהדרין ד"מ [דף מ] ע"ש [עיינן שם] דאינה הוכחה כלל לזה רק אם מתרינן בו דזה אסור וחייבים עליו די ובפרט אם הוא מזכיר לו בפירוש הלאו וכל המלאכות בשבת הם מלאו הזה למה לא יתחייב וגם צ"ע [צריך עיון] שלא כתבו ג"כ [גם כן] כמו בשבת פכ"ג [פרק כג] וב"ק דהפשט דאם התרו בו משום אחרת אין זה התראה ולא הביאו דבריהם כלל וצ"ע.

ח. תוספות רי"ד מסכת מועד קטן דף ב עמוד ב

משום מאי מתרת בי' פי' שאם לא תודיענו לאיזה מלאכה דומה אלא אתה אומר אל תעשה שהעושה מלאכה בשבת חייב סקילה יאמר בלבד אין זו מלאכה שהרי כל המלאכות שנויות הן ואין זו אחת מהן הילכך אתה צריך להודיענו שתולדות מלאכה פלונית היא:
שם וכי תימא כל היכא תרתי לא מיחייב אלא חדא והילכך לאיזה מלאכה שדומה יותר נותנין אותה ומש"ה פליגי שזה אומר לחורש דומה יותר מזה וזה אומר לזורע דומה יותר:

ט. תוספות רי"ד מסכת שבת דף קלח עמוד א

משום מאי מתרינן בין /ביה/. פי' כיון דהבערה לחלק יוצאת כאלו כתיב לאו אכל מלאכה ומלאכה דמי והו"ל כמו לאוין דחלב ודם שהן חלוקין זה מזה וצריך להתרות על החלב משום חלב ועל הדם משום דם וכך על כל מלאכה ומלאכה:

י. רמב"ם הלכות שבת פרק ח הלכה יא

הזורה או הבורר כגרוגרת חייב, והמחבץ הרי הוא תולדת בורר, וכן הבורר שמרים מתוך המשקין הרי זה תולדת בורר או תולדת מרקד וחייב, שהזורה והבורר והמרקד דומין עניניהם זה לזה, ומפני מה מנו אותן בשלשה מפני שכל מלאכה שהיתה במשכן מונין אותה בפני עצמה.